

Dr hab. Aleksander Głogowski, prof. UJ
Katedra Historii Polskiej Myśli Politycznej
Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych
Uniwersytet Jagielloński

Recenzja

Rozprawy doktorskiej mgr Dagmary Suberlak

„Współpraca Wielkiej Brytanii i USA w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego na przykładzie Afganistanu”.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska liczy 346 stron. Składa się z ośmiu rozdziałów merytorycznych, wstępu, zakończenia oraz bibliografii. Temat poddany przez autorkę analizie badawczej jest bardzo interesujący i ważny z punktu widzenia badań współczesnych stosunków międzynarodowych oraz bezpieczeństwa międzynarodowego.

Wybór USA oraz Wielkiej Brytanii jako przedmiotu badania jest jak najbardziej uzasadniony, biorąc pod uwagę fakt iż oba te państwa były najbardziej zaangażowane w działania bojowe w Afganistanie po roku 2001, a także w sposób znaczący partycypowały finansowo w proces odbudowy tego państwa. Jakkolwiek ukazało się wiele monografii, dotyczących zaangażowania Waszyngtonu i Londynu w Afganistanie, to dysertacja łącząca obydwie te państwa w jednym opracowaniu jest oryginalna, co stanowi jej niewątpliwą zaletę.

Układ merytoryczny rozdziałów pracy ma charakter problemowy, co jest jednym z dwóch najczęściej przyjmowanych podczas publikowania efektów badań naukowych w dyscyplinach politologicznych. Rozdział pierwszy dotyczy zagadnień metodologicznych. Autorka przedstawiła w nim metody i techniki badawcze, które stosowała podczas prowadzonych badań i przygotowywania publikowania ich efektów. W rozdziale drugim zostały przedstawione założenia teoretyczne, które stały się podstawą do analizy problematyki określonej w tytule pracy. Podobnie rozdział trzeci porusza kwestię pojęcia „strategic relationship”, będącego fundamentem specjalnych, specyficznych stosunków, łączących Waszyngton z Londynem i wyjaśniającym charakter i skalę zaangażowania Wielkiej Brytanii w konflikt w Afganistanie. Rozdział czwarty prezentuje podstawowe założenia strategii bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych i Zjednoczonego królestwa, najpierw będących podstawą zaangażowania w Afganistanie, a później efektem płynących z niego doświadczeń. Rozdział piąty

traktuje na temat zaangażowania tytułowych państw w działania zbrojne w Afganistanie, nazwanych przez autorkę „operacjami antyterrorystycznymi” w latach 2010-2015. W rozdziale tym oprócz przykładów empirycznych pojawiają się także rozwiązania teoretyczne – terminologiczne. Rozdział szósty pracy dotyczy kwestii współpracy tytułowych państw w zakresie polityki bezpieczeństwa na przykładzie Afganistanu w latach 2010-2015. Tu również znajdują się odniesienia teoretyczne i empiryczne. W rozdziale siódmym autorka przedstawiła współdziałanie amerykańsko – brytyjskie w zakresie szkolenia Narodowej Armii Afganistanu oraz współpracy militarnej. Rozdział ósmy dotyczy udziału USA i UK w procesie politycznej przebudowy Afganistanu, mającej umożliwić pokojowe przekazanie władzy w ręce nowego rządu, posiadającego szersze zaplecze społeczno-polityczne.

Niewątpliwą zaletą pracy jest to, że oprócz „zwykłego”, typowego w pracach doktorskich rozdziału, uzasadniającego przyjęcie konkretnego spojrzenia (w tym przypadku neo-realistycznego) na analizowaną problematykę, autorka w kolejnych rozdziałach również przywołuje założenia teoretyczne i definicyjne, odnoszące się już bezpośrednio do analizowanych problemów. Dowodzi to dobrego przygotowania teoretycznego i zastosowania wiedzy w zakresie teorii stosunków międzynarodowych bezpośrednio podczas analizowania poszczególnych problemów badawczych. Subiektywnie zgadzam się z autorką, że perspektywa realistyczna najlepiej opisuje zaangażowanie mocarstw w konflikt w Afganistanie, a ewentualne odniesienia do „konkurencyjnych” koncepcji teoretycznych uznałbym za niepotrzebny pokaz erudycji, skoro w samej pracy widać wyraźnie, że to właśnie perspektywa realistyczna jest tą, którą posługuje się autorka podczas swoich badań. Można by ewentualnie zastanowić się, czy do rozważań na temat (od)budowy państwa afgańskiego nie byłyby też przydatne niektóre elementy założeń konstruktywistycznych, choćby jako przedmiot do polemiki jeśli chodzi o skuteczność samej koncepcji state building, zwłaszcza w przyjętej wersji „from the top to the bottom”.

Bardzo interesujące jest także poddanie analizie problemu „strategic relationship” (czy nawet w tym przypadku „strategic partnership”) pomiędzy USA a UK. Afganistan jest oczywiście jednym, a nie jedynym przykładem/przypadkiem realizacji tej koncepcji w relacjach bilateralnych pomiędzy Waszyngtonem a Londynem, jednak wybór tego przypadku jest jak najbardziej uzasadniony i badawczo frapujący. Relacje amerykańsko – brytyjskie są jednym z ważniejszych elementów, które kształtują współczesną architekturę bezpieczeństwa zarówno w ramach NATO, jak i globalnie (mimo znanej deklaracji, że „Wielka Brytania nie ma już interesów na północ od Suez”). Badanie tego zagadnienia ma także bardzo ważny walor użytkowy w kontekście

obecnego konfliktu na Ukrainie i ewentualnego zaangażowania (się) Polski w pogłębioną współpracę z mocarstwami „tytułowymi”.

Podczas lektury pracy widocznych jest kilka mankamentów.

Pierwszym z nich jest brak wyraźnego określenia okresu czasu, który został poddany analizie. Najlepiej, gdyby taka informacja znalazła się już w tytule pracy. Podobnie wybór okresu badań powinien wyraźnie zostać określony i uzasadniony już we wstępie pracy. Bez tego trudno jest czytelnikowi zrozumieć, dlaczego zasadnicza część pracy dotyczy akurat wydarzeń z lat 2010-2015, a nie na przykład 2002 – 2010. Brakuje również odniesień do historii, która w znacznym stopniu determinuje zainteresowanie Afganistanem ze strony USA, a zwłaszcza Wielkiej Brytanii. Także „specjalne relacje” USA-UK mają głębokie uzasadnienie w historii, a także kulturze. Należy pamiętać, że dysertacja doktorska jest dziełem „publicznym”, dostępnym szerszemu gronu czytelników, dla których może być okazją do pierwszego kontaktu z analizowaną problematyką i pewne dla autora i recenzenta oczywiste kwestie powinny także w niej zostać poruszone. Cenne dla czytelnika byłoby także syntetyczne (choćby tylko w postaci tabeli) przedstawienie stopnia zaangażowania USA i UK w konflikt afgański w analizowanym okresie, np. na tle innych państw.

Innym mankamentem jest dość specyficzne potraktowanie niektórych zagadnień. Np. podrozdział 3.1 „warunki współpracy dwustronnej Afganistanu i Pakistanu” jest moim zdaniem kompletnie „nie na temat”. Autorka skupia się zupełnie nie wiedzieć czemu na okresie po roku 2006 – 2017. Tak skomplikowane i mające znaczący wpływ na przebieg (a być może w jakimś stopniu także i na powodzenie) wojny w Afganistanie zagadnienie zostało zawarte na zaledwie dwóch (sic!) stronach dysertacji. Autorka skupiła się jedynie na opublikowanych deklaracjach. Pominiecie istotnych interesów Pakistanu w Afganistanie i skupienie się wyłącznie na dokumentach NATO jest poważnym błędem. Czytelnik może odnieść wrażenie, że Pakistan na równi z Afganistanem był jedynie biernym przedmiotem polityki mocarstw. W rzeczywistości aktywne działania pakistańskich służb specjalnych oraz prowadzenie „podwójnej gry” (czyli co najmniej tolerowania talibów na własnym terytorium) było jednym z czynników, które umożliwiły talibom nie tylko przetrwać pierwszy okres wojny, ale finalnie zdobyć kontrolę nad Afganistanem po wycofaniu się wojsk sojusznicznych. Problem ten jest szeroko analizowany zarówno w monografiach, jak i w artykułach naukowych i analitycznych. Nie bez powodu Barack Obama określał „problem”, z którym zmaga się koalicja jako „Af-Pak”. Z wyboru źródła użytych do analizy problemu można wnioskować, że autorka zakłada, że NATO miało jakąś szczególną „siłę sprawczą” czy narzędzia skutecznego nacisku na

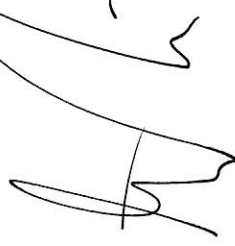
Pakistan, które mogłyby uniemożliwić próby realizowania przez Islamabad własnych interesów strategicznych w Afganistanie. Było jednak inaczej. Trudno stwierdzić zatem, co było celem autorki podczas pisania tego rozdziału pod takim a nie innym tytułem. Gdyby dysertacja miała zostać opublikowana, sugerowałbym albo usunięcie tego podrozdziału, albo jego całkowitą przebudowę i pogłębienie analizy problematyki regionalnego bezpieczeństwa na styku Azji Południowej i Środkowej.

Również kilka uwag krytycznych należy poświęcić bibliografii. Niewątpliwie zaletą pracy jest część związana z dokumentami. Autorka przeanalizowała skrupulatnie i dociekliwie pracę brytyjskiego Parlamentu (w tym jego komisji) oraz Kongresu USA, a także gremiów NATO. Dużo skromniej wygląda natomiast kwestia korzystania z artykułów naukowych, a zwłaszcza opublikowanych monografi. Brakuje wśród wymienionych pozycji szczególnie tych poświęconych Afganistanowi i geopolityce Azji Środkowej i Południowej, choć jest ich w światowym a nawet krajowym obiegu naukowym bardzo dużo. Wśród przeczytanych przez autorkę monografii nie ma ani jednej pozycji w języku angielskim, w tym widoczny jest zwłaszcza brak fundamentalnych dla zrozumienia sytuacji w Afganistanie prac prof. Barnetta Rubina (są dostępne choćby w Bibliotece Jagiellońskiej i udostępniane w ramach wypożyczenia międzybibliotecznego). Przegląd bibliografii naukowej autorki dysertacji wyraźnie wskazuje, że jej zainteresowania badawcze dotyczą przede wszystkim Zjednoczonego Królestwa (co widać także po bibliografii dysertacji), to jednak nie uzasadnia do końca braku docieklivosti badawczej, która wymagałaby sięgnięcia także po źródła wtórne dotyczące regionu, będącego polem badawczym. Nie piszę tu o źródłach pierwotnych, gdyż tu rzeczywiście badacze piszący prace naukowe bez możliwości wyjazdu „na miejsce” napotykalą poważne problemy natury „technicznej” (choć np. pakistańskie akty prawne są dostępne online, oczywiście nie w tak szerokim zakresie, jak brytyjskie). W kontekście tej krytycznej uwagi, dość osobliwie wygląda „tłumaczenie” autorki, zawarte we wstępie, że (cytat) „źródła wtórne pochodzą przede wszystkim z zasobów bibliotecznych Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu”. W XXI wieku przeprowadzenie kwerendy źródłowej w bibliotekach innych polskich uniwersytetów oraz skorzystanie z ich zasobów nie powinno być dla badacza żadną przeszkodą. Ponadto wiele publikacji, w tym monografii autorów polskich, jest dostępnych online w ramach polityki open access. Podobnie jest także z wieloma publikacjami uznanych autorów zagranicznych: w okresie pandemii wiele światowych baz tekstów naukowych oferowało darmowy dostęp do swoich zasobów. Kolejną uwagą pod adresem bibliografii jest panujący w niej bałagan. O ile monografie są uporządkowane alfabetycznie, to w przypadku artykułów

naukowych i rozdziałów w monografiach wieloautorских panuje kompletny chaos.

Uwzględniając całość zaprezentowanych przez autorkę, a w szczególności merytoryczną zawartość dysertacji, a uwzględniając krytyczne uwagi, które wymieniłem wcześniej, stwierdzam że dysertacja doktorska mgr Dagmary Suberlak spełnia wymogi ustawowe określone dla rozpraw doktorskich. Popieram wniosek o poddanie dysertacji dalszym etapom procedury przewidzianej w ustawie. Natomiast w przypadku gdyby autorka zdecydowała się na publikację dysertacji w formie książkowej, sugerowałbym ponowne i krytyczne przyjrzenie się treści i formie pracy.

dr hab. Aleksander Głogowski, prof. UJ